

Overweging 23 oktober 2016

Oprecht

Lezingen: Jeremia 14, 7-10.19-22; 2Timoteus 4, 6-8.16-18; Lucas 18, 9-14.

Bij de lezing van het evangeliegedeelte van vandaag schoot me een liedtekst van Peter Blanker te binnen, van alweer 35 jaar geleden, ja ja dat je je dat nog herinnert. De tekst luidt: " 't is moeilijk bescheiden te blijven wanneer je zo goed bent als ik". En heel betekenisvol eindigend met "Ieder voor zich; voor een kerel met zoveel talent...".

(het lied is een vertaling van "it's hard to be humble" van Mac Davis)

Het lijkt op het bidden van de farizeeër uit het evangelie, wat eigenlijk op de keper beschouwd geen bidden is. Het is meer een vorm van exhibitionisme. 'Kijk eens, God, hoe goed ik ben'.

Hij somt zijn deugden op: Ik doe dit en ik doe dat; geef tienden en aalmoezen, bid zoveel keer per dag, doe de ochtendgebeden, de avondgebeden, de berachot, ik vast twee keer per week. En tot overmaat van ramp gaat hij zich ook nog vergelijken met anderen die hij minacht. Hij spreekt kwaad tegenover God over de tollenaar die achter in de tempel staat. Deze voorbeeldig levende man heeft er niet zo veel van begrepen.

Het gaat in het verhaal om oprechtheid en zuiverheid in de relatie met God en mensen. De Farizeeër en de tollenaar worden tegenover elkaar geplaatst. Bij de beoordeling van het verhaal moeten we niet uit het oog verliezen dat de beide figuren voor ons spreekwoordelijk zijn geworden; niet langer een persoon, maar een type. De tollenaar als de volksverrader die voor de onderdrukker belastingen int van zijn volksgenoten. Die tienden int voor de vijand in plaats van tienden geeft voor het algemeen goede. En de farizeeër als de hypocriet die op geld en aanzien belust is.

De tollenaars werden uit de Joodse samenleving geweerd. Zij golden als onrein en de familie van een tollenaar als besmet. Veelal zat er een verschil tussen wat zij aan de Romeinen afdroegen en wat zij aan hun volksgenoten vroegen. Zij verrijkten zich dus ten koste van hun medeburgers. Zij stonden ook bekend als afpersers en geen rechtgeaarde Jood wilde met hen gezien worden. Behalve Jezus, die met hen praat en bij hen eet, tot ergernis van juist die Farizeeën en anderen. Hij herkent hun diepe verlangen om eigenlijk andere mensen te worden en komt hen daarin tegemoet. Wetend dat het juist de zondaars en uitgestotenen zijn die genezing nodig hebben, niet de rechtvaardigen.

Farizeeën waren in oorsprong die rechtvaardigen. Hun naam is afgeleid van een werkwoord dat onderscheiden betekent. Niet in eerste instantie omdat zij zich onderscheiden van hun geloofsgenoten, maar omdat zij zich beijverden om het heilige van het profane te scheiden ten einde in alles de Naam van de Eeuwige te kunnen eren. Zij zijn de voorlopers van de rabbijnse traditie en van de chassidim. Zij becommentarieerden de hoofdgeboden uit de boeken van Mozes en voorzagen deze van ondersteunende geboden voor de dagelijkse praktijk om iedere gelovige te helpen en in staat te stellen om een aan God toegewijd leven te leiden. Paulus is Farizeeër en ook Jezus is aan hen gelieerd.

Maar in de teksten van het Nieuwe Testament zijn zij de verklaarde tegenstanders van Jezus, bij de ene evangelist meer dan bij de ander, en worden zij ongunstig afgeschilderd. En zo kennen wij hen ook. Maar bij Lucas is dat niet altijd het geval. Wel verwijt hij hen op geld belust te zijn, arrogant en zelfrechtvaardigend. Verder worden zij door hem vooral opgevoerd als de mensen die naar goed Joods gebruik met Jezus over

de Schrift in discussie gaan. In principe zijn het serieuze gelovigen die de wet naleven en de Naam van God in ere houden.

De staalkaart van zijn deugden die de Farizeeër opsomt, is dus geen grootspraak. Hij leeft daadwerkelijk volgens de geboden. Zijn hoogmoed zit in het feit dat hij denkt daardoor begunstigd en gerechtvaardigd te zijn. Zijn zonde betreft het feit dat hij de tollenaar bij God veroordeelt en zich boven hem verheft, zoals hij zich ook verheft tegenover God.

De tollenaar heeft een helder besef van zijn zonde en van zijn positie in de samenleving. Hij toont oprecht berouw in zijn vraag om genade. Wat hem rechtens toe komt weet hij maar al te goed. Hij vraagt om genade voor recht te laten gelden, doet een beroep op Gods liefde en mededogen. Hij verlangt naar een nieuw leven en gaat gerechtvaardigd heen.

Er is een groot verschil tussen de farizeeër en de tollenaar. De een leeft naar recht en wet. Zo beoordeelt hij zichzelf en anderen. De tollenaar die niet naar de Joodse wet leeft weet zich afhankelijk van genade en liefde. Als we elkaar alleen zouden beoordelen naar de letter van de wet, zouden er weinig overblijven. We kunnen niet zonder mededogen. Dat is precies de kern van de zending van Jezus. Hij is juist gekomen als blijk van Gods liefde en trouw aan ons, niet omdat we zo goed naar de wet leven. Niet de wet bevrijdt, maar de liefde, de genade. En deze kunnen alleen ontvangen worden in een hart dat openstaat voor bekering, dat verlangt naar levensvernieuwing. Niet in een hart dat vol is van zichzelf.

Binnen het Joodse en het christelijke geloof is bekering een belangrijk gegeven. Een bekering is altijd de overwinning van Gods heilige Naam. Dit wordt sterk aangezet, ook in het Nieuwe Testament. Denk maar aan de uitspraak: "zo is er meer vreugde in de hemel over één zondaar die zich bekeert, dan over 99 rechtvaardigen die geen bekering nodig hebben". Zo wordt de zondaar die zich bekeert vergeven, al waren zijn zonden vele. Maar voor de rechtvaardige die afvallig wordt, helpen al zijn goede daden niet. De bekering geeft eer aan Gods Naam, de afvallige brengt deze in diskrediet, niet in de laatste plaats door de spotters en die zich vrolijk maken om de afvallige. De uitdaging voor de zondaar ligt in de bekering, voor de rechtvaardige om trouw te blijven, juist in de verdrukking.

Wanneer je zaken uit elkaar trekt en eigenschappen vergroot, zoals bij de typologie van de Farizeeër en de tollenaar, kun je dingen makkelijker zichtbaar maken. Zelf zijn we natuurlijk veel minder uitgesproken. Het lijkt me niet zo vruchtbaar om onszelf de vraag te stellen of we meer lijken op de Farizeeër, of op de tollenaar. Of om te kijken hoe goed we zelf zijn. Dat levert niet zoveel op en de antwoorden zijn gemakkelijk: wij lijken op beiden en we zijn ook niet zo vreselijk goed en ook niet zo vreselijk slecht. Misschien leven we niet altijd even bewust gelovig en ligt juist daar onze uitdaging. Christelijk geloof is gemarginaliseerd en daar hebben wij ook last van. We houden het binnenskamers. Vaak vormt het maar één segment van ons bestaan. Belangrijk, maar niet altijd geïntegreerd in het geheel van ons leven.

Misschien zouden we de vraag van de farizeeërs over kunnen nemen. "Hoe doen we, in alles wat we doen, recht aan Gods heilige Naam". Dan hoeven we ons niet te vergelijken met anderen en houden we het bij onszelf. Het gaat immers om levensheiliging. Dat is niet het nastreven van persoonlijke heiligheid, maar het leven in al zijn aspecten in het

licht van God stellen en onze wereld in het licht van zijn Rijk.

Dat vraagt een bewuste inspanning en een leven in aandacht. Joodse gelovigen hebben dankzij de inspanningen van Farizeeën en latere rabbijnen en dankzij uitgebreide commentaarteksten een heel arsenaal aan geboden en aanwijzingen voor alle mogelijke dagelijkse dingen die het leven van alledag in verbinding met God houden. Op voorwaarde dat je de geboden ook zo beleeft! En niet als een instrument van onderdrukking.

Wij hebben dat "voordeel" niet. We moeten ons telkens weer bewust de vraag stellen hoe we ons leven in verbinding met God houden en Hem eren in wat we doen. Voor beide valt iets te zeggen.

Maar wat we met elkaar delen is onze zorg om ons leven zo in te richten dat Gods wil gedaan wordt en zijn rijk komen mag. Amen.